

ВСТУП

Кожний твір сакрального малярства відображає органічну колористичну єдність. Поняття краси обов'язково переплітається з такими поняттями, як гармонія, послідовність, естетичність. Такими є шедеври світового мистецтва всіх часів. Серед цієї великої мистецької спадщини можемо виокремити й іконографію. Ікона як сакрально-малярський твір, дещо відрізняється від натуралістичного напряму художнього мистецтва, хоча й зберігає принципи послідовності композиції і гармонійного співвідношення кольору. Досліджуючи культуру ще часів язичницької Русі-України, ми прийшли до висновку, що з приходом християнства на землі Русі всі ці культурні надбання не затратились, але, будучи інкультурованими та переосмисленими християнством, вилились в нове русло, тобто у сакральне мистецтво, яке у процесі свого історичного розвитку поступово набрало рис самобутності.

Наша дипломна робота «Українська ікона XVII – XVIII ст. у дослідженні сучасних українських мистецтвознавців» є спробою дослідити історичні витoki української ікони періоду Бароко, її розвиток а також самобутні риси. Джерелом дослідження українського іконопису здебільшого була мистецтвознавча та богословська література, що стосується візантійського та російського іконопису. Як важлива складова української культури і духовності українська ікона залишається незнаною для загалу українського суспільства. Глибоких досліджень богословського напрямку українського іконописання на сьогодні ще недостатньо. Закордонні дослідники часто не прив'язують іконописну спадщину українського народу ані до його культури, ні до традиції Київської Церкви, але тільки до певної території, при цьому оперуючи лише географічними, індивідуально придуманими назвами: «южная иконопись», «малороссийская, галицкая иконопись», «подкарпатска або карпатска ікона». Український іконопис російськими дослідниками згадується дуже рідко, часто як приклад відходу від іконописної традиції .

Тому в нашому дослідженні ми намагатимемось, спочатку сягнувши до язичницької культурної спадщини русинів, показати її поступові впливи на розвиток сакрального малярства Русі-України. Також покажемо, як українські сакральні метці через поступове віддалення від візантійських впливів, творили власну ідентичну іконописну спадщину, яка характеризувалася і запозиченими технологіями західного малярства, що у свою чергу виражалось окремими емоційними тонами, набуваючи релігійних композиційних та стильових особливостей, стаючи живішим, та дещо натуралістичним.

Предметом нашого дослідження є історичний аналіз українських ікон періоду XVII – XVIII ст.

Наша дипломна робота складається з двох розділів. У першому розділі «Ретроспектива розвитку української ікони XVII – XVIII ст.», ми прослідкуємо впливи древньої язичницької культури на зародження церковного малярства, вкажемо на вагомий внесок в іконописну спадщину українців візантійської та західноєвропейської традицій, а відтак проаналізуємо ікону періоду бароко як феноменальний синтез попередніх впливів сакрального малярства.

У другому розділі нашого дослідження «Специфіка тематики українського іконописання XVII – XVIII ст.» ми проаналізуємо композиційні особливості створення образу Христа в іконі «Переображення», образу Богородиці в іконі «Одигітрія» та змальованих іконописцями тематики «Страстей Христових» у контексті із малярськими традиціями Візантії, західної Європи та Київської Русі-України.

У нашій праці застосовуватимемо синтетично-порівняльний метод дослідження, використовуючи наукові праці таких дослідників, як Володимир Стасенко, зокрема матеріали його праці «Христос і Богородиця у дереворізах кириличних книг Галичини XVII ст.», де аналізуються еволюційні та художні особливості іконописної спадщини галичан у книжковій мініатюрі; Василя Отковича, котрий у праці «Народна течія в українському живопису XVII – XVIII ст.» досліджував особливості українського іконопису та Михайла Олійника, який аналізує малярські впливи Візантійської та Західноєвропейської традицій на український іконопис, характеризує його етнокультурні та богословські засади а також самотні особливості української ікони. Окрім названих джерел будемо звертатися і до наукових праць Володимира Овсійчука, зокрема його наукових доробок «Проблеми духовності у мистецтві Київської Русі-України» та «Українська ікона X – XIII ст.: Духовний і художній феномен», у яких він характеризує культурний стан древньої Русі, аналізує наслідки інкультурації її християнством та вказує на особливості малярства на прикладі ікон домонгольського періоду, торкнемося також питання кольору у візантійському малярстві. Також у нашій дипломній роботі ми опиратимемося на праці таких мистецтвознавців, як: Дмитро Степовик, Володимир Ярема, Іштван Іванчо, Микола Семчишин, Михайло Грушевський, Наталія Шамардіна, Юрій Катрій, Яків Креховецький.

Ми свідомі того, що наша дипломна робота не претендує на вичерпність у висвітленні даної теми, але радше є тільки намаганням показати самотні риси української ікони XVII – XVIII ст., виводячи її корені із древньої язичницької культурної спадщини Київської-Русі, та як наслідок впливів різних традицій малярства Сходу і Заходу.

Питання української ікони XVII – XVIII ст., плануємо досліджувати наступних наукових розвідках на цю ж тему.

ВИСНОВКИ

Завданням нашої дипломної праці було показати самобутність української іконографії XVII – XVIII ст. Для цього ми досліджували язичницьку культуру русинів, аби показати менталітет та їх світосприйняття, які пізніше вплинули на сакральне малярство, уже християнізованої Русі. Також ми розглянули зародження іконографії, яка з'явилась у візантійській культурі. Західноєвропейська традиція сакрального малярства мала великий вплив на розвиток іконографії Русі-України, тому у нашій праці ми досліджували Римо-Католицьку традицію сакрального малярства та її впливи на українську ікону XVII – XVIII ст. Відтак безпосередньо розглянули образ Христа, образ Богородиці та ікону Страсного циклу, їхні особливості в Українському іконописі XVII – XVIII ст. у сакральних творах: «Преображення Господа Бога і Спаса нашого Ісуса Христа», «Одигітрія, Та що вказує шлях» та «Страсті Христові».

Дослідивши язичницьку культуру слов'ян, умови життя русинів, відчуття ними природи, тісне пов'язання з красою, світоглядні основи, «розуміння та відчуття божества», їхнє високе моральне оцінювання, які присутні в фольклорі, казках, билинах, іграх, та забавах. Це усе у свою чергу спонукало русинів, до лагідності, чуттєвості, поетичності, веселості і щирості. Високе розуміння естетичної краси, яке було у слов'ян, сприяло прийманню вже охрещених у X ст. русичів сакрального мистецтва Візантії.

Іконописання Русі не відкинуло надбання слов'янської язичницької спадщини попередніх століть, але у певній мірі їх використовувало – орнаментика, яскравість барв, змішання кольорів, певна лагідність та емоційність, насиченість тонів. Також слід зазначити, що творився на Русі відмінний від Візантії тип духовності, а це безпосередньо впливало на іконописні твори та їхнє подальше формування на Русі-України.

Для того аби побачити цілісну картину сакрального малярства ми дослідили зародження християнських священних зображень, яке відбулось у римських катакомбах та

виникнення іконографії у Візантії, яка дуже чітко розпрацювала структуру іконописання та його богословські засади, а також витворила канон у зображенні ікон, на який мали б посилатись інші традиції сакрального малярства. Іконографічний твір ніс сакрально-літургійну функцію, а також відображав порядок світоустрою.

Розглядаючи західноєвропейське сакральне малярство, ми побачили, що на початках творення іконографії у Католицькій церкві творився під пильним наглядом Візантії. Але з певним часом західноєвропейське малярство набирає свої самобутні риси. Західне малярство використовує власні підходи свого богослов'я, творило нові відкриття в технології малярства. Іконописання мало свої особливі риси у кожній часовій епосі, набуваючи реалістичних рис. Західноєвропейське мистецтво в епоху Готики розвивалось досить швидкими темпами, але ще у цьому періоді сакральні твори Латинської традиції зображені по іконічному. В епоху Готики великою популярністю славились майстри такі як: Дуччо, Джото, Гвідо, Чимабуе. У період Ренесансу ікона переходить у живописний портрет і відбувається поділ на релігійний та світський живопис.

У українській іконі XVII – XVIII ст. з'являється велика чуттєвість, лаконічність та виразність. У цьому періоді з'являється народний іконопис, який повністю задовольняв потреби людей. Українське сакральне малярство не було консервативним (як у Візантії), а постійно розвивалось відповідно до епохи. Іконографія також зазнала великого впливу від західноєвропейського малярства. Митці України у сакральному малярстві використовували ті ж технології, що і Латинська традиція, але на відміну від неї в українському малярстві не втрачається іконічність.

У другому розділі ми дослідили Українську ікону у періоді XVII – XVIII ст., а саме ікони: «Преображення Господа Бога і Спаса нашого Ісуса Христа», «Одигітрія, Та що вказує шлях», «Страсті Христові».

Досліджуючи ікону Преображення ми звернули свою увагу найперше на образ Христа у Візантійській та Західноєвропейських традиціях, а також як його сприймали в Руси-Україні. У Візантійському богослов'ї Христові надавали не земні особливості – майже не досяжні. В Латинській Церкві Христа розуміли як терплячого, страждаючого Спасителя. Натомість на Руси-Україні образ Христа сприймали як люблячого та милосердного батька, який уповні є Богом і людиною. Дослідивши ікони преображення епохи Барокко, зауважуються зміни найперше на мандорлі, а також живішими та реалістичнішими митці зображають гори, часто в композиціях добавляються ще хмари, також ще можуть бути інші додаткові сцени, які відбувались після преображення.

В іконі Богородиці «Одигітрія» ми дослідили сприйняття Богоматері у візантійському та латинському богослов'ях, відтак сприйняття Богородиці у Русі – Україні. В XVII – XVIII століття, на іконі з'являються певні зміни – корони на головах, також пророки зображуються в певних колах, а не так, як раніше на повний зріст. На іконі з'являються особливі тони, які виведені чи зроблені різноманітними фарбами, лаконічно та правильно вимальовані складки на одяжах.

У нашій праці ми дослідили ікону Страсті Христові – як вона сприймалася на Сході та на Заході, а також в Русі-Україні. У період бароко на іконах «Страсті Христові» з'являються емоційні сюжети. Ця ікона складається із набору ікон, починаючи із Входу Ісуса Христа в Єрусалим до зіслання Святого Духа. Сюжетна композиція була різною, що залежало зазвичай від замовників. Слід звернути увагу на той факт, що у період бароко у Львівському осередку ікони страсного циклу з'являються на іконостасах. В наступних епохах вона не прижилась.

Сакральне малярство XVII – XVIII ст. стало чуттєвим, наближеним до реалістичності та з великою декоративною орнаментикою, яку майстри викарбовували на золотому чи срібному тлі. Це був період великих здобутків у церковному малярстві.

У результаті проведеного дослідження можемо зробити висновки про те, як проводився процес розвитку в іконографії та Русі-Україні, його особливості та підходи до вираження образів. Сакральне мистецтво Русі швидкими темпами набувало індивідуальних рис базуючись на своїй культурній традиції та власному богослов'ї. Відтак сакральне мистецтво України не цуралась запозичувати та переосмислювати по-своєму чужі надбання (Візантія Західна Європа). А це призвело до того, що українська ікона завжди була актуальна до кожної епохи. Вона сприяла збудженню емоцій глядача, а би він відчував трепет та зворушення на молитві. На відміну від грецької іконографії, яка не пішла цим шляхом, залишившись консервативною.

Труднощі в написанні даної праці полягали у складності пошуку матеріалів досліджень богословсько-мистецького плану. Обмеження в матеріалах не дозволили повністю розкрити богословсько-мистецьке підґрунтя української ікони XVII – XVIII ст. на нашу думку дана тематика потребує більш поглибленого вивчення, а найперше в богословському напрямку. Проведення досліджень іконопису України XVII – XVIII ст. сприятиме поглибленому пізнанню богослов'я Київської церкви через пізнання власної традиції сакрального малярства.

ПЛАН

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. РЕТРОСПЕКТИВА РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ІКОНИ XVII – XVIII СТ.

1.1. Вплив давньоруської культури на церковне малярство

1.2. Впливи різних традицій іконописання на українську ікону

1.2.1. Традиція візантійської ікони

1.2.2. Західноєвропейське сакральне мистецтво

1.3. Українська ікона в епоху Бароко

РОЗДІЛ 2. СПЕЦИФІКА ТЕМАТИКИ УКРАЇНСЬКОГО ІКОНОПИСАННЯ

2.1. Образ Христа в іконі «Преображення Господа і Бога нашого Ісуса Христа»

2.2. Образ Богородиці в іконі «Одигітрія»

2.3. Особливості іконописання «Страстей Христових»

ВИСНОВКИ

ДОДАТКИ. ІЛЮСТРАЦІЇ ІКОНОГРАФІЧНИХ ТВОРІВ XVII СТ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ